

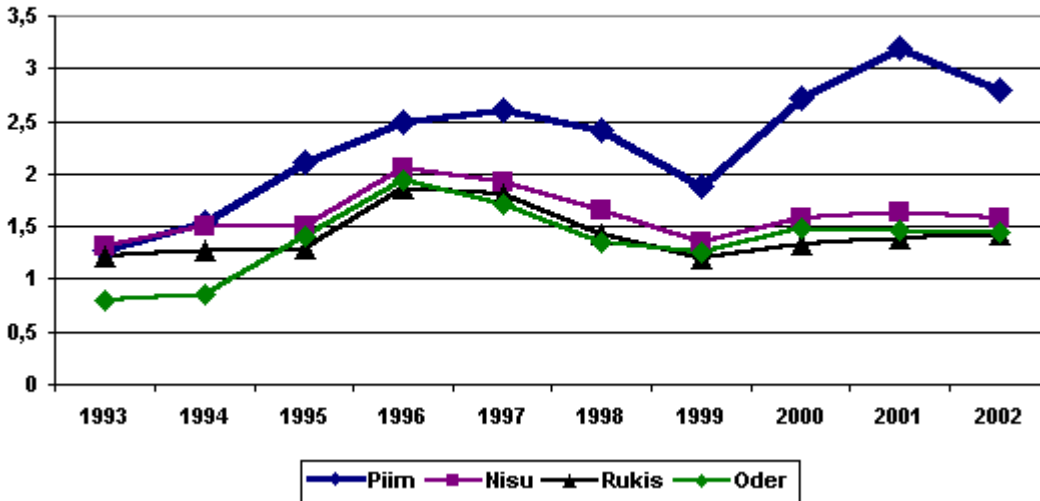
4. Põllumajandussaaduste turg ja kaubandus

4.1. Hindade areng

2002. aastal olukord meie põllumajandussaaduste turul, võrreldes 2001. aastaga, halvenes. Hinnad maailmaturul langesid ja Eesti avatud turg reageeris koheselt hinnamuutustele. 2002. aastal maksti Statistikaameti andmetel tootjatele kokkuostetud piima eest 12,4% vähem kui 2001. aastal.

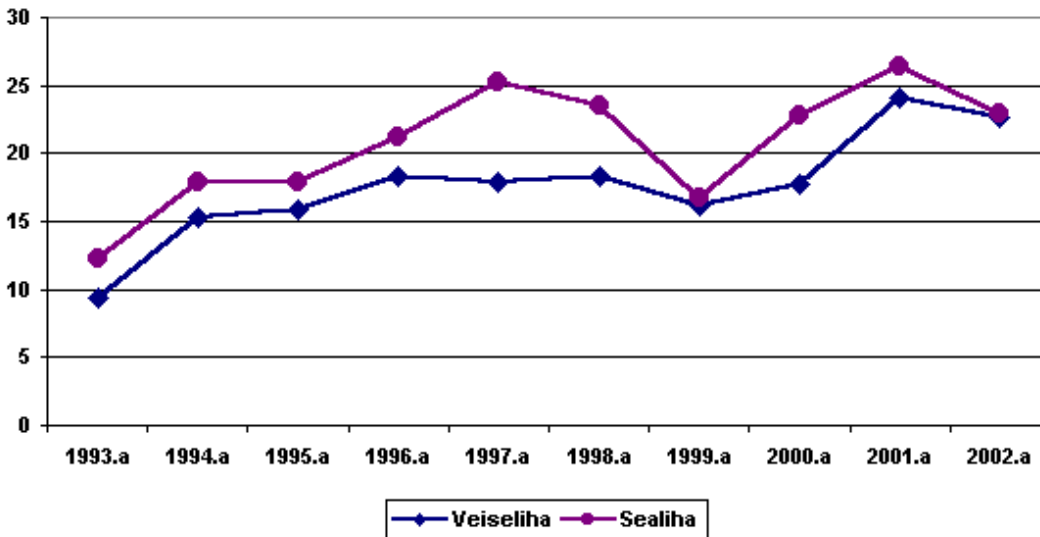
Kokkuostetud sealiha hind vähenes keskmiselt 13,1%, veiseliha hind 6,3%. Põllumajandussaadusi eksporditi vaid 1,8% rohkem kui 2001. aastal, import suurenes samal ajal 8,7%. Siseturul aeglustus toiduainete tarbijahindade kasv: 2001. a kasvasid toidukaupade tarbijahinnad, võrreldes eelmise aastaga, keskmiselt 8,3%, 2002. aastal 3,0%.

Teravilja ja piima kokkuostuhindade dünaamika kr/kg

Joonis 1

Veise ja sealiha kokkuostuhindade dünaamika kr/kg

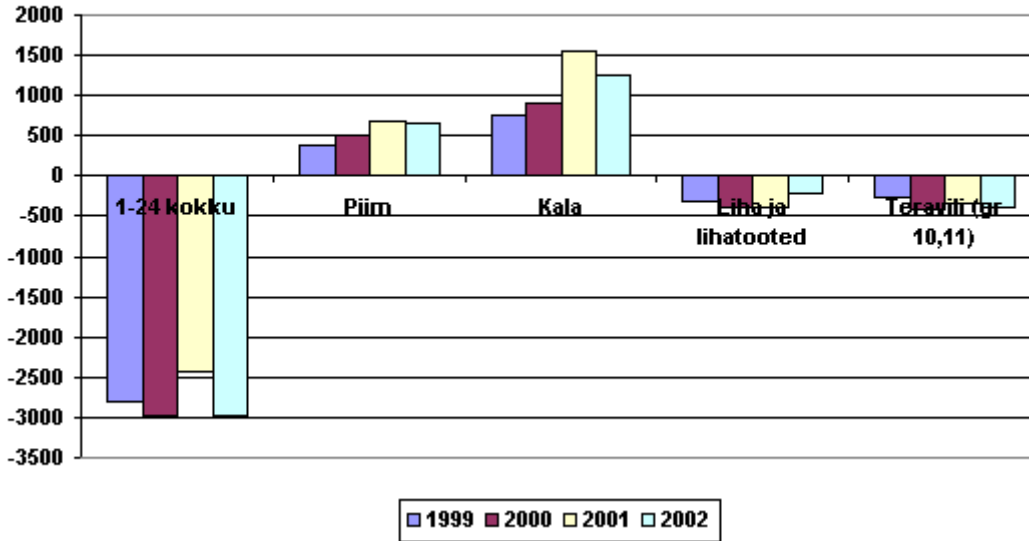

Joonis 2

4.2. Põllumajandussaaduste eksport ja import

Põllumajandussaaduste väliskaubandusbilansi defitsiit Eestis suurenes 2002. aastal, võrreldes eelmise aastaga, 22% ja moodustas 2,97 miljardit kr, kusjuures positiivne saldo kaubavahetuses vähenes nii piima kui kala grupis, vastavalt 30,3 mln kr ja 284,1 mln kr võrra.

Põllumajandussaaduste väliskaubandusbilanss mln kr

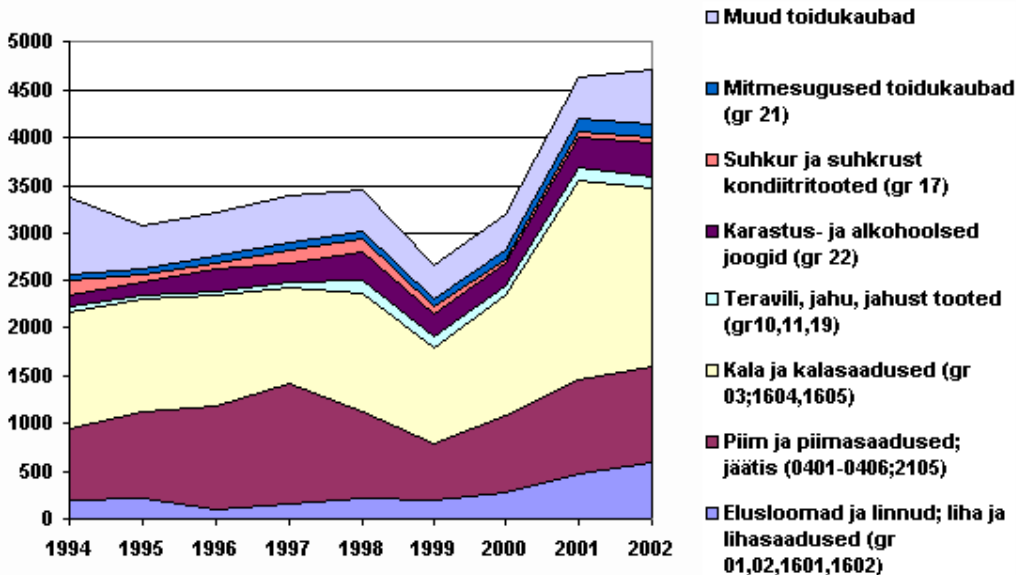

Joonis 3

Põllumajandussaaduste (EKN kaubagrupid 1–24) osatähtsus kogu ekspordis moodustas 2002. aastal 8,3% (2001. a 8,0%), kaupade impordis oli põllumajandussaaduste osakaal 9,7% (2001. a 9,4%). Traditsiooniliselt eksporditi Eestist kõige enam kala ja kalatooteid: 39,8% kaubagruppide 1–24 ekspordist, järgnesid piim ja piimatooted 21,5%, elusloomad, liha ja lihatooted 12,4% ning joogid 7,6%.

Võrreldes 2001. aastaga, vähenes kala ja kalatoodete eksport 10,5% ehk 218,6 mln kr võrra. Kõige kiiremini on, võrreldes 2001. aastaga, kasvanud elusloomade, liha ja lihatoodete eksport – 22,6%. Piimatoodete eksport suurenes rahalises väljenduses vaid 29,9 mln kr võrra ehk 3% ning selle põhjuseks oli eeskätt tuntav hindade langus maailmaturul.

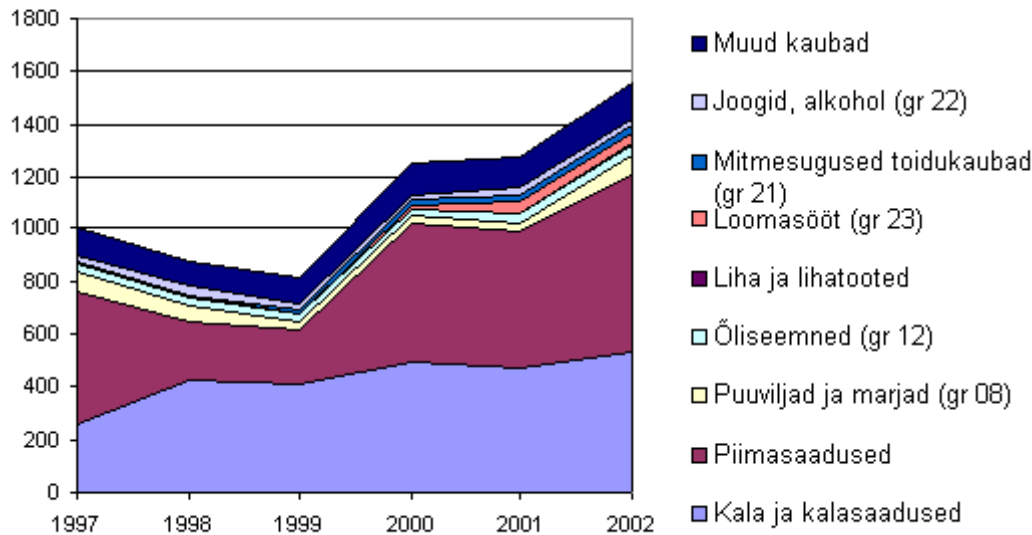
Peamiste põllumajandussaaduste ekspordimahud aastate lõikes (milj.kroonides)

Joonis 4

Põllumajandussaadusi eksporditi kõige enam Euroopa Liitu (33,1%), Läti (18,9%) ja Leetu (12,4%). Positiivne oli põllumajandussaaduste ekspordi suhteliselt kiire kasv (22,2% rohkem kui 2001. aastal) ELi liikmesriikidesse, mis on vajalik ELi turu nõuetega kohanemiseks.

Põllumajandussaaduste (EKN 1-24) eksport ELi liikmesriikidesse mln kr

Joonis 5

Piimatoodete osakaal üldisest põllumajandussaaduste ekspordist ELi moodustas 43,4% ja kasvas, vaatamata 2002. a toimunud hinnalangustele, 2001. aastaga võrreldes 30,9%. Kõikidest eksporditud piimatoodetest müüdi 66,8% Euroopa Liitu (2001. a 52,6%). Piimatoodete ekspordi suurenemist ELi on soodustanud iga-aastane tollimaksuvabade ekspordikvootide kasv.

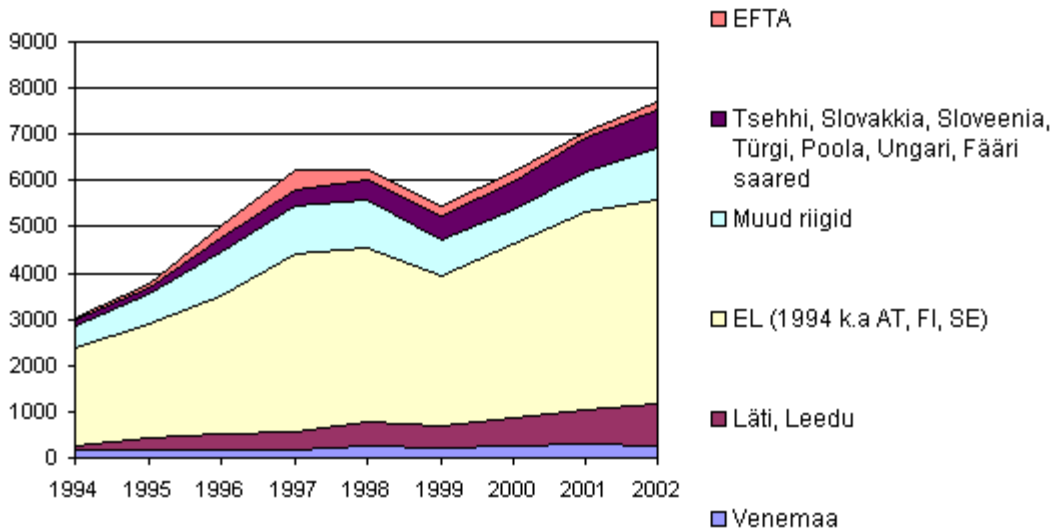
Üldine hindade langus maailmaturul põhjustas ka Eestist eksporditud piimatoodete hinnalanguse. Võrreldes 2001. aastaga, langes eksporditud lõssipulbri hind 24%, või hind 5,7%, juustu hind 11,4%, täispiimapulbri hind 6,5%, samal ajal kasvas eksporditud lõssipulbri kogus 80,4%, või kogus 46,5%, juustu kogus 14,9%.

2002. aastal kasvas üldise tagasihoidliku välisnõudluse taustal suhteliselt kiiresti liha ja lihatoodete eksport (16,3% rahalises väljenduses) ning elussigade eksport (loomade arv 1,8 korda). Positiivseks tuleb hinnata suurema lisandväärtusega vorstitud toodete ja konservide 1,8kordset ekspordi kasvu. Kuivõrd 89% eksporditud liha ja lihatoodetest müüdi Läti ja Leetu, põhjustas ekspordi kasv teatud probleeme kaubandussuhetes ning algatusi kaitsemeetmete rakendamiseks. Olukorda turul pingestas sealihahindade üldine langus maailmaturul, mille tõttu ka Eestist eksporditud sealihahind oli, võrreldes 2001. aastaga, keskmiselt 22% madalam.

2002. aastal suurenes teravilja eksport (teraks ümberarvestatuna 13%), kuid nagu ka teistel põllumajandussaaduste turgudel oli hinnaolukord, võrreldes 2001. aastaga, halvem ning eksporditud rukki hind langes eelmise aastaga võrreldes 16% ja nisu hind 7%.

Põllumajandussaadusi imporditi endiselt kõige enam ELi liikmesriikidest, mille osakaal kogu impordis moodustas 57,5% (2001. a 61,0%).

Põllumajandussaaduste import riikide kaupa mln kr

Joonis 6

Suurima osatähtsusega EKN kaubagrupid 1–24 impordisid olid karastusjoogid, õlu ja alkohol (11,2%), järgnesid liha ja lihatooted (8,3%), kala ja kalatooted (8%), toiduõlid, rasvad ja margariin (6,8%), puuviljad ja marjad (6,6%) jne.

2002. aastal suurenes piimatoodete import, võrreldes 2001. aastaga, 20,5%, sh kasvas või import 4,6 korda ja moodustas 3500 tonni (2001. a 771 t). Imporditud või hind oli keskmiselt 19 708 kr/t ehk 32,4% madalam kui eksporditud või hind. Imporditud võist oli 44% Tšehhi päritoluga. Kiiresti kasvas ka täispiimapulbri import (12,4 korda 2001. aastaga võrreldes). 1960 tonnist imporditud täispiimapulbri oli 34% Uus-Meremaa päritoluga, mille keskmiseks hinnaks deklareeriti 14 099 kr/t ja mis oli 57,2% Eestist eksporditud täispiimapulbri hinnast odavam. Seevastu lõssipulbri import 2002. a vähenes, võrreldes eelmise aastaga, 38,8% ning eksporditud ja imporditud lõssipulbri hinnavahe oli vaid 1%. Eesti liberaalne kaubandusrežiim võimaldab kaubandusele orienteeritud ettevõtetel maailmaturu muutustest tulenevalt paindlikult tegutseda, mis võib aga põllumajandussaaduste tootjate turuolukorda destabiliseerida ja konkurentsivõimet halvendada.

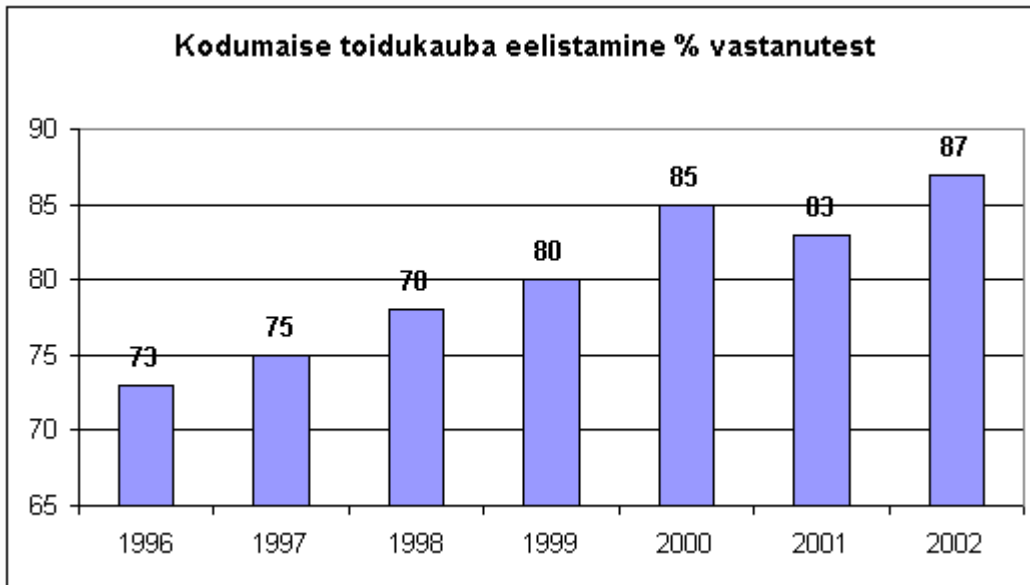
Ehkki liha tootmiskaht 2002. aastal mõnevõrra suurenes, ei kata toodetud kogused siseturu nõudlust, mistõttu lihaturul oli impordil siiski siseturu nõudluse rahuldamisel oluline tähtsus. Võrreldes 2001. aastaga, liha ja lihatoodete import vähenes rahalises väärtuses 15,3%. Imporditud sealihahind oli 17,7% madalam kui 2001. aastal, linnuliha hind langes 7,6%. Imporditud sealihakogus suurenes 0,8%, linnuliha kogus 0,3%, seevastu imporditud vorsti kogus vähenes 22,9%, konservide kogus 6,8% ja veiseliha kogus 52,5%.

Teravilja ja teraviljatooteid (teraks ümberarvestatuna) imporditi 2002. aastal Eesti turule 27,5% rohkem kui 2001. aastal, sh kasvas nisu import 2,3 korda, odra import 3,7 korda, kaera import 2,1 korda, rukki import aga vähenes 17%. Ka teravilja turul toimus 2002. aastal hindade langus: imporditud rukki hind oli madalam 14%, nisul 11% ja odral 42%.

4.3. Tarbijate ostueelistused siseturul

Põllumajandusministeeriumi tellimisel Konjunktuuriinstituudi läbiviidud uuringud näitasid, et toidukaupade siseturg on endiselt kodumaiste toidukaupade suhtes positiivselt häälestatud. 2002. aastal eelistas 87%

küsitluteest kodumaist toidukaupa, 1996. aastal oli see arv 73%. Kodumaiste firmade pidev töö kaupade sortimendi laiendamisel ja kvaliteedi parandamisel on leidnud iga aastaga üha suuremat tunnustust.

Joonis 7

Allikas: Konjunktuuriinstituut

Kodumaiste toidukaupade konkurentsieelised importkaupade ees seisnesid vastavalt küsitluse tulemustele eelkõige nende usaldusväärsuses, paremates maitseomadustes ja tervislikkuses. Suurem osa küsitlusele vastanutest ei pidanud motiveerivateks teguriteks hinda (86%), soovi toetada Eesti põllumehi (85%) ja patriotismi (95%).

Kõige enam oldi rahul kodumaiste piimatoodete (77%) ning leiva- ja saiatoodete (74%) valikuga. Kõige halvamaks peeti jätkuvalt kala ja kalatoodete (80%), värske puu- ja köögivilja (87%) ning puu- ja köögiviljakonservide (90%) valikut.

Viimase seitsme aasta jooksul on suurenenud kodumaise toidukauba eelistamine enamikes kaubagruppides. Erandiks on siin naturaali- ja sulatatud juustud, kus positsioonid on loovutatud. 1996. aastal eelistas 72% küsitlenuist osta ainult kodumaist naturaaliuustu, kuid 2002. aastaks oli nende vastanute protsent langenud 56%-le.

2002. aastal tegi Konjunktuuriinstituut Põllumajandusministeeriumi tellimisel uuringu "Eesti juustuturu olukord ja arenguperspektiivid", kus analüüsiti väliskaubandust, pakumist, tarbimist, nõudlust ja tootmise arenguplaane. Piimatoodetest on just juust suure tarbimiskasvu potentsiaaliga toode, kuid selle tootearendus on viimase kümne aasta jooksul olnud märgatavalt aeglasem kui paljude teiste piimatoodete puhul (jogurt, kohupiim, jäätis), vähem on pööratud tähelepanu ka turundustegevusele.

Eestis toodetud juustud on praegu suhteliselt ühemaitseelised ja sarnaste nimetustega. On oht, et ebastabiilse kvaliteedi ja väheste maitseerinevustega kohaliku juustu kõrval võidakse selle hinna tõustes eelistama hakata EList pärinevaid tavajuustusid. Selle vältimiseks tuleks suurendada kohalike juustude eristatust, parandada kvaliteeti, tõhustada kaubamärgistrateegiat ja pakkuda erineva maitsega juustusid.

Tarbijateadlikkuse tõustes on üha olulisem jälgida trende ja arendada just neid tooteid, mille puhul nõudlus kasvab. Eesti kohupiimatootjad on siin suurt edu saavutanud. Kohupiim on lihtsalt valmistatav, tervislik ja pika traditsiooniga toode. Selle sortiment on väga lai ja nimetuste arv kauplustes

pidevalt kasvanud. Konjunkturiinstituudi andmetel oli kohupiima nimetuste arv keskmiselt kauplustes 2002. a novembris 27,2 (1996. a novembris 8,6).

Uue põlvkonna toodete puhul on tähtsad mugavus, kvaliteet ja ohutus, mis tähendab maitseomaduste parendamist, toiteväärtuse tasakaalustamist ja toodete rikastamist, pakendi valimist ning säilivusaja pikendamist. Viimased avastused pakuvad võimaluse säilivusaja bioloogiliseks pikendamiseks, mis võib anda väga head eeldused ekspordiks. Riik omalt poolt on püüdnud ka letitoodetele paremaid ekspordivõimalusi saada (ELi kvoot).

Kogu maailmas muutub üha tähtsamaks tarbijale orienteeritud tootmis- ja turundustegevus. Toetused ja turukaitse on põllumajandustootjale küll väga tähtsad, kuid toote maine kujuneb tarbija teadvuses siiski sobiva hinna, stabiilse kvaliteedi ja sihipärase turundustegevuse toel.

Uurimuses jagati tarbijad jõukuselt viide gruppi. Erinevate tarbijagruppide lõikes on kulutused toidule erinevad. Esimeses, madalaima sissetulekuga grupis, moodustavad kulutused toidule 45% kogukulutustest, viiendas, suurimate sissetulekutega inimeste grupis aga 19%. Kulutuste osakaal toidule on küll üldiselt vähenenud (40%-lt 32%-le), kuid on arenenud riikidega võrreldes ikka suur.

Eesti tarbija on hinnatundlik. Eriti puudutab see kolmandat gruppi, kuhu kuulub suur osa pensionäre. Ülitundlikkust hinna suhtes võib põhjendada sellega, et nad ei tarbi toitu veel nii vähe, et hinna tõustes poleks võimalik tarbimist vähendada, kuid samal ajal on sissetulekud piisavalt väikesed, nii et toidu hinna tõustes tarbimine väheneb. Tartu Ülikooli teadlaste 2002. aastal tehtud uuring annab esmakordselt võimaluse hinnata Eestis sissetuleku- ja hinnaelastsusi Statistikaameti leibkonnauuringute alusel erinevate gruppide lõikes.

Uuringu tulemused aitavad ettevõtjatel kujundada oma strateegiat turul, lähtudes elanikkonna ostujõust ning sellest tulenevast tarbimiskäitumisest sissetulekute muutumisel.

Viimasel ajal on üldise positiivse fooni taustal siiski ka märke, et kodumaise kauba eelistamise trend võib olla pöördumas, (põhjuseks võib olla tarbija usalduse kuritarvitamine. Tarbija soovidest lähtuvalt on Eesti toidulett väga rikkalik, kuid selle saavutamine kulukas. Üha suuremat turujõudu saab kaubandus, kes koos töötajaga kannab raskused üle tootjale kui nõrgimale lülile tootmisahelas (laudast letini).

Eesti toidukaupade esindatust kauplustes mõjutab meie toiduainetetööstuse areng, toidu tervislikkuse tähtsustumine ja kaupmeeste teadlik valik. Konjunkturiinstituut uuris 2002. aastal ka seda, millised on praegu Eesti elanike eelistatavad toidukaupade ostukohad. Selgus, et 23% vastanutest eelistas turgu, 21% suuri toidukauplusi, 20% väikeseid toidukauplusi (alla kolme kassa), 13% super- ja hüpermarketeid, 13% hulgiladusid ja 11% otse tootjatelt.

Võrdluseks võib tuua, et Suurbritannias tehakse 94% ostudest supermarketitest ja 5% väiksematest kauplustest. Võib arvata, et ka Eestis liigub trend üha enam suurte kaupluste kasuks ja kaubandus kujundab oma toodete sortimendi, võttes aluseks sihtgrupi soovid ja vajadused. Kõik tooted peavad lähtuma tarbija vajadustest, kusjuures tarbija jaoks on tähtsad arusaadavad müügiargumendid ja emotsionaalne komponent. Kaupluse valikusse pääsemine on koostöö algus. Ühisteks huvideks on kliendi rahulolu, kulude vähendamine tarneahelas ja info jagamine.

Euroopa Liiduga ühinemisel tekivad uued võimalused laieneva turu näol, kuid suureneb surve kontsentreerumisele. Tarbijatoodetega (seni vaid tooraine) sinna turule minekut toetaks olulisel määral turundustoetuse kui Maailma Kaubandusorganisatsiooni (WTO) poolt "rohelisena" lubatu kasutamine.

PMMi 2002.a. käsitleva aastaraamatu jaoks WTO-st

Eesti põllumajanduse-alane tegevus 4.4. Tegevused Maailma Kaubandusorganisatsioonis

Põllumajandusaastat Maailma Kaubandusorganisatsioonis ilmestasid 2002. a jätkunud läbirääkimised põllumajanduslepingu uuendamise üle. Vastavates komiteedes jätkus töö riikide kohustuste täitmise jälgimisel.

4.4.1. Läbirääkimised WTO põllumajanduslepingu uuendamiseks

Juba Uruguay voorus lepidi kokku, et põllumajanduskaubanduse liberaliseerimist jätkatakse. Lepingu Art 20s on sellekohane viide, mis kutsub üles taotlema pikas perspektiivis õiglast ja turu-orientatsiooniga põllumajanduskaubanduse süsteemi. Ühtlasi on lepingu nn rahuklausliga (Art 13) piiratud vaid 2003. a lõpuni omamaiste toetusmeetmete ning ekspordisubsiidiumide vastu tasakaalustavate meetmete kasutamine.

Uus voor käsitleb põllumajanduse kõrval ka teisi valdkondi, nagu teenused, intellektuaalse omandi kaitse, keskkond jt. Õieti oli muude valdkondade käsitlemine teatud mõttes tingimuslik põllumajandus-läbirääkimiste alustamise motiveerimiseks, sest paljud arenenud tööstusriigid ei võida põllumajandus-läbirääkimistel midagi, nende huvi on saavutada edu teistes valdkondades, mis kompenseeriks põllumajandusturu jätkuvat liberaliseerimist.

Esimene katse uue vooru alustamises kokku leppida tehti Seattle'is 1999. aastal, kuid see lõppes teatavasti läbikukkumisega. Uue vooru algatamises suudeti kokku leppida alles 2001. a Dohas. Doha deklaratsiooni põllumajandusosa on suhteliselt lühike, kuid igal sõnal on suur kaal. Samal ajal on teksti sisseprogrammeeritud ka küllalt lai tõlgendusvõimalus, mille konkretiseerimine ongi läbirääkimiste üks võtmeülesandeid. Doha deklaratsiooniga on kõik osalised kohustunud oluliselt parandama turulepääsu, oluliselt vähendama turgu moonutavat toetust ja püüdlema igas vormis eksporditoetuste kaotamise poole.

Uuendatud leping peaks sisaldama uusi liberaliseerimiskohustusi rakendatavate määrade ja ajaraamade suhtes, samuti uusi reegleid. Uute liberaliseerimiskohustuste alusel töötavad kõik liikmed välja oma uute kohustuste loendi.

Modaalsused peavad olema Doha deklaratsiooni järgi kokku lepitud märtsi lõpuks 2003, kohustuste loendid peavad olema valmis septembriks 2003. Läbirääkimiste lõpp on planeeritud 2004. aastasse, rakendamine peaks algama 2006. aastal.

Läbirääkimiste korraldus

Põllumajanduslääbirääkimisi otsustati pidada Põllumajanduskomitee (PMK) eriistungite plenaarses vormis. Istungite vaheaegadel on peetud tehnilisi konsultatsioone spetsiifilistel mitte väga tundlikel teemadel. Julgustatud on kahe- ja mitmepoolseid kohtumisi liikmete vahel. Läbirääkimisi juhib PMK esimees, kelleks läbirääkimiste intensiivses faasis on alates 2002. aastast endine Hong-Kongi suursaadik Genfis ja praegune WTO peadirektori kabineti ülem Stuart Harbinson. Tema koostatud on ka Doha deklaratsiooni põllumajandusosa.

Esimees on teinud omal vastutusel kokkuvõtteid seni toimunud istungitest, tema ülesanne oli koostada ülevaade esitatud ettepanekutest (esitatud 18.12.2002), samuti modaalsuste projektid (I projekt esitatud 17.02.2003, II projekti tähtaeg on märtsi keskpaik). Esitatud dokumentide koostamise tehnika on seisnenud erinevate arvamuste kuulamises ja sellest omal vastutusel võimalikule konsensusele pretendeeriva teksti koostamises.

Põllumajanduslääbirääkimiste käigus esitati 2001. a liikmete positsioonid. Kokku esitati umbes sada läbirääkimisettepanekut, milles osalesid 121 liiget. Lisaks formaalsetele läbirääkimisettepanekutele esitati ka nn tehnilisi

pabereid, milles teatud liikmed (grupid) kirjeldasid oma spetsiifiliste huvide taustu. Näiteks mittekaubanduslike huvidega riigid (non trade concern – NTC) esitasid ühiselt ulatusliku paberi, mis käsitles põhjalikult erinevaid NTCsid. Ka tehnilisi pabereid arutati istungitel, kui esitajad või oponendid selleks soovi avaldasid.

Mittekaubandushuve deklareerivate liikmete huvid on mõneti erinevad, nende huvide adresseerimiseks kasutatavate meetmete valikus on veelgi suuremaid lahknevusi. Enamik maid tunnustab NTCdena põllumajanduse olemasolu, toiduga kindlustatust, põllumajanduse tähtsust maaelu arengule, keskkonnaväärtuste säilitamist, vaateväärtusi ja kultuuripärandit.

Kolmanda grupi läbirääkimiste materjale valmistas ette WTO sekretariaat ja see sisaldab faktilist informatsiooni riikide kohustustest seoses oma kuuluvusega WTOsse (tariifide tase, tariifikvootide kasutamine, toetuste ja tarbimise tase jms). Läbirääkimiste teisel aastal (2002) arutati ükshaaval põhilisi meetmesambaid (turulepääs, eksporditoetus ja sisetootus) ning sealjuures paralleelselt ka arengumaade erikohtlemist (SDT) ja mittekaubanduslikke huviseid. 2002. a lõpul esitas esimees ülevaate läbirääkimiste käigus esitatud ettepanekutest võimalike uute modaalsuste variantidena.

2003. a esitas esimees sünteesina esitatud ettepanekutest omal vastutusel konsensuslikule toetusele pretendeeriva projekti tulevastest modaalsustest. Ettepanek sai kriitika osaliseks nii liberalistidelt kui proteksionistidelt, suur hulk arengumaid aga oli nõus esitatud teksti tulevaste modaalsuste aluseks võtma. Et suur hulk kriitikat sisaldas üksteist välistavaid ettepanekuid, on raske ette kujutada suurte muudatuste tegemist esitatud modaalsuste esimesse projekti.

Läbirääkimiste sisu

Turulepääsu osas tähendab liberaliseerimine tariifide alandamist ja tariifikvootide suurendamist. Kõne all on siin ka erikaitse klausel (SSG), mis on seni peamiselt arenenud maadel võimaldanud võtta (lisaks tavalistele tariifidele) järsult olulisel määral halvenenud turusituatsioonis kasutusele tavalisest oluliselt kõrgemad ajutise iseloomuga tariifimäärad.

Põllumajandustootmise siseriikliku toetamise osas üritatakse saavutada eriti kaubandust moonutava nn kollase kasti toetuste olulist vähendamist. Üheks vaidluse objektiks on ka nn sinine kast, millesse kuuluvad suhtelist väheste maade poolt kasutatav tootmismahu piirangutele toetuv otsetoetus. Osa soovivad selle kaotamist, teised säilimist. Tootmisega mitteseotud kaudse toetuse nn rohelise kasti meetmete puhul on vaidlus käinud roheliseks kvalifitseerimise kriteeriumide üle.

Eksporditoetuse puhul on keskne ekspordisubsiidiumide vähendamine. Paljud, sh EL, kes on just ekspordisubsiidiumide suurim kasutaja (90% kogu maailma ekspordisubsiidiumidest), nõuavad ka teiste meetmete, nagu ekspordi krediteerimise, toiduabi ja riiklike ekspordiettevõtete tegevuse suuremat distsiplineerimist, et takistada kaudset ja varjatud ekspordi subsideerimist.

Arengumaad on pidevalt nõudnud erilisi leevendusi üldisest distsiplineerimisest ning toetuse ja tariifide vähendamise kohustusest. Sellised leevendused olid arengumaadel ka juba Uruguay lepinguga, kus arengumaad pidid oma toetust ja kaitset vähendama vähem ja pikema aja jooksul. Mis puudutab suuremat võimalust oma põllumajandust sisemiselt toetada (arenenud riikide 5% asemel on arenguriikidel lubatud toetada 10% ulatuses GAO väärtusest), siis praktikas pole seda seni keegi kasutanud.

Teine arengumaade probleem on see, et arengumaa staatus saadakse WTOs ise enda defineerimise kaudu. Seetõttu on formaalselt sama staatus väga erineva majandusliku arengu tasemega (näiteks arengumaad on ka väga kõrge tulutasemega riigid, nagu Korea, Küpros jpt) ja põllumajandusliku ekspordipotentsiaaliga maadel (Brasiilia, Argentiina, Tõili

jt).

Arengumaade hulgas on esile toodud veel suur hulk nn eriti haavatava majandusega riike: neto-toiduumportijad, väikesaareriigid, kõige vähem arenenud riigid jms. Läbirääkimiskontekstis on seni üritatud liigset grupieristust vältida, rohkem arenenud riikidelt arengumaade staatuse äravõtmine on aga poliitiliselt väga tundlik, mistõttu paljud püüavad seda teemat vältida.

Mittekaubandushuvid on nimetatud juba Uruguay lepingus ja kujutavad endast liikmete muret põllumajanduse toodetud avalike hüviste pärast. Euroopa Liit ja veel mõned arenenud riigid rõhutavad aga ka loomade heaolu, toidu ohutust, geograafilisi indikatsioone ja tarbija teavitamist. Meetmetena tunnustavad kõik üldiste reeglite paindlikkust ja nn roheline kasti toetusi. Arvamused lähevad lahku tariifide ja kollase ning nn sinise kasti meetmete kasutamise puhul. Viimaseid EL, nagu ka enamik NTCde oponeente, ei toeta.

Jõudude vahekord

Positsioonide taustaks on riiklikud huvid ja staatus maailma põllumajanduskaubanduses. EL ja USA kujutavad endast maailma suurimaid turge nii ekspordi kui impordi mõttes. Põllumajanduse profiil on aga oluliselt erinev: kui enamikus Euroopa maades domineerib suhteliselt väike peretalu, siis USAs on valdav põllumajanduslik suurtootmine. Seetõttu on ka USA läbirääkimisettepanek oluliselt radikaalsem. Tariife soovib USA alandada harmoniseeriva nn Õveitsi valemiga, mis lõikaks kõigi maade tariifide tipud umbes 25% tasemele. EL on siin tunduvalt tagasihoidlikum ja soovib Uruguay mudeli (alandus 36%) rakendamist. Kodumaise toetuse puhul soovib USA vähendada nn kollase kasti toetust de minimiseni (mis sunniks ELi vähendada oma lubatud toetust kuus korda), EL aga soovib aga de minimise arenenud maadele ära kaotada, see sunniks USA-d oma toetust kolmandiku võrra vähendada. Eksporditoetuse soovib USA täielikult kaotada, EL soovib seda esialgu oluliselt vähendada, samal ajal on USA-l probleeme ELi nõutud ekspordikrediitide ja toiduabi distsiplineerimisega.

Cairns grupp, kuhu kuuluvad valdavalt tugeva ekspordivõimega riigid, soovib radikaalselt vähendada kõiki toetuse ja kaitse vorme, samas säilitada olulisi eeliseid arengumaadele, kelle hulka paljud Cairns grupi riigid ise kuuluvad. Paljudele liikmetele (Austraalia, Kanada, Uus-Meremaa) on probleemiks riiklike ekspordiettevõtete suurema distsiplineerimise ja tariifikvootide oksjonil müümise nõue.

NTCde grupp soovib eriti mõõdukat vähendamist nii tariifide (Uruguay valem, kusjuures reamiinumuga 10%) kui sisetootuse puhul (toetuse vähendamine Uruguay mudeli järgi, nn sinise kasti säilimine täies mahus, nn roheline kasti mitte-piiramine).

Erinevate arengutasemega arengumaad (NFIDC, LDC, SIDC) soovivad eelkõige suuremat turulepääsu (tariifide olulist alandamist) ja kaubandust moonutava toetuse tunduvat vähendamist. Samal ajal soovivad nad arengumaadele kõigi nende meetmete jätmist.

Hiljuti liitunud maad (pärast Seattle't liitunud, aga gruppi kuulumata nõuab sama ka Hiina) väidavad, et on suhteliselt hilises liitumisprotsessis juba teinud hulga järeleandmisi ning toetuse ja kaitsetaseme alandamisi. Nad soovivad, et nende uued alandamiskohustused oleksid teistega võrreldes väiksemad. Paljudele on probleemiks Hiina, kelle suure turu suuremat avanemist soovivad kõik, mistõttu ollakse siin järeleandmiste tegemisega küllaltki reserveeritud.

Siirdemaad väidavad, et siirde käigus üleelatud raskused on nõrgestanud põllumajandust ja avanud turgu. Seetõttu soovitakse leevendust uutest alandamiskohustustest. Suur osa siirderiike saab aga juba järgmisel aastal ELi liikmeks, mistõttu nende ind eeliste taotlemisel on langenud, taotletavad eelised võivad aga osaks langeda liitumisprotsessis olevatele suurtele

siirdemaadele nagu Venemaa, Ukraina, Valgevene või Kasahhi.

Suundumuste prognoos

Modaalsuste II projekt peaks valmima 2003. a märtsi keskpaigaks ja tulema arutusele märtsi lõpul toimuval PMK eristungil. Seoses seni tehtud ettepanekute konfliktisusega (ühed nõuavad tariifide ja toetuste alandamist pakutust vähem, teised jälle rohkem) on vähe tõenäoline, et saaks teha suuri muudatusi. Kõige jõulisem surve on tariifialandustel Uruguay mudeli rakendamisele (avaldust toetas 75 liiget, sh Eesti), kuid vaevalt, et oponentid midagi vastu saamata sellega nõus on. Üks võimalik vastuteene oleks nn sinise kasti kaotamine.

EC-le annaks läbirääkimistel suurema vabaduse CAP reformi vastuvõtmine, mis võimaldaks eelkõige loobuda nn sinisest kastist.

Tõenäoliselt võetakse otsus modaalsuste kohta vastu alles WTO liikmesriikide ministrite kohtumisel Cancunis 2003. a septembris. Selleks ajaks on EL tõenäoliselt langetanud ka otsuse CAPI reformi kohta.

Põllumajandusläbirääkimisi võib pidurdada ka edasimineku puudumine teistes valdkondades, samas võib edu põllumajandusläbirääkimistel anda tõuke ka teistes valdkondades edasiminekuks.

4.4.2. Põllumajanduskomitee

Põllumajanduskomitee (PMK) regulaarse tegevuse käigus teavitab Eesti oma toetustest 2000. ja 2001. aastal. Eestil on lihtne teavitada ekspordisubsiidiumitest, sest nende kasutamise õigus Eestil puudub ja seda piirangut on ka järgitud. Põllumajandustootmise sisemaise toetuse osas jõudsid 2002. a PMKi päevakorda Eesti teatised 2000. ja 2001. a makstud toetuste kohta. Nn rohelise kasti meetmeid, kus summalisi piiranguid pole, rakendas Eesti 2000. aastal 242 mln kr ja 2001. a 259 mln kr ulatuses.

Nn sinise kasti toetusi, milleks kvalifitseerub enamik otsetoetusi, oli 2000. a 227 mln kr ja 2001. a 196 mln krooni eest. Nn kollase kasti toetusteks, mille puhul peab järgima nii tootepõhist kui üldist de minimise 5%-list piirangut, kulutati Eestis 2000. a 21 mln kr (0,3%), 2001. a 18 mln krooni (0,3%). Tootepõhist nn kollase kasti toetust Eestis 2000. a ei kasutanud, 2001. a maksti tootepõhisena 0,8 mln kr lihaste tootmise toetuseks. Kokku jäid nn kollase kasti toetused aga lubatud 5% (üldist) +5% (tootepõhist)-st tugevasti allapoole, sest lubatud 10% põllumajanduse kogutoodangust oli 2000. a 661 mln kr ja 2001. a 596 mln kr.

Eelkõige nn sinise kasti, aga teatud määral ka nn rohelise kasti toetuste määramise õiguspärasuse vastu tundsid huvi Argentina, Kanada, Austraalia ja Jaapan. Siiski rahuldasi neid organisatsioonipartnereid Eesti vastused, sh informatsioon tootmistaseme madalal tasemel stabiliseerumise kohta.

4.4.3. Sanitaar- ja fütosanitaarkomitee

Sanitaar- ja fütosanitaarkomitee (SPS) osas jätkus Eesti-sisene vaidlus SPSi lepingu tõlgendamise kohta, mis kohustab teavitama vaid neist meetmetest, mis on uued, erinevad rahvusvahelistest standarditest ja avaldavad tugevat kaubandusmõju. Suur hulk Eesti seadusandlikest aktidest sanitaar- ja fütosanitaarvaldkonnas on võetud vastu ELiga õigusaktidega harmoneerimise käigus, mistõttu nende otsene kaubandusmõju on väike. Sama probleem on ka paljudel teistel kandidaatriikidel, mistõttu peeti otstarbekaks vastavat tegevust koordineerida.

Üldiste teemadena on jätkuvalt diskussiooni keskmes vastavustunnustamine ja arenguriikide erikohtlemine. Riikide

kontrollisüsteemide vastastikune vastavustunnustamine hõlbustaks suurel määral omavahelist kaubandust, kuid riikide vastavate nõuete erineva ranguse tõttu on vastavuslepinguteni jõudmine äärmiselt keeruline, nagu ka Eesti oma praktilises kaubanduses nii ELi kui ka Venemaaga on kogenud.

Arenguriikide erikohtlemisega soovivad arenguriigid lihtsustatud pääsu arenenud riikide turule analoogiliselt soodustustega kaubanduspoliitiliste meetmete puhul. SPS valdkonnas aga ei saa arenenud riigid sellega kuidagi nõustuda ja pakuvad omalt poolt vaid abi administratiivse suutlikkuse arendamisel. SPSi valdkonnas toimus 2002. a märtsis Eestis eelkõige teavitamist käsitlev Balti regionaalne seminar, kus oma tegevust tutvustasid kõik WTO kontekstis standardiseeriva mõjuga rahvusvahelist organisatsiooni: OIE (loomahaigused), IPPC (taimehaigused) ja Codex Alimentarius (toiduohutus).

4.4.4. Kaubanduse ja keskkonnakomitee

Kaubanduse ja keskkonnakomitee (CTE) käsitleb samuti teemasid, mis puudutavad põllumajandust, kalandust ja metsandust. Kalanduse puhul on surve all kalanduse arendamiseks eriti arenenud riikides makstavad subsiidiumid ühelt poolt ja varude jätkusuutlikkust võimaldav säästev püük ning sellest teavitamine teiselt poolt.

Metsanduses on probleemiks illegaalselt langetatud metsaga kauplemise piiramine. Põllumajanduskaubanduse keskkonnamõju on kahetine. Ühelt poolt tekitab pinnase tootmislik ülekoormamine probleeme, nagu pinnase erosioon, kõrbestumine, jääkainete saaste põhjavees ja pinnases, teiselt poolt võimaldab põllumajandustootmine säilitada maastikku, liigirohkust ja toota hapnikku.

Ka keskkonna osas peetakse CTE eriistungitel läbirääkimisi, aga eesmärgiks pole siin veel vastava lepingu sõlmimine. Keskkonna valdkonnas on ÜRO egiidi all sõlmitud terve rida rahvusvahelisi konventsioone, mis vastavaid valdkondi reguleerivad. Praeguses faasis üritatakse eelkõige parandada kommunikatsiooni WTO ja nimetatud lepingute vahel ja teadvustada kaubanduse keskkonnamõju.

4.4.5. Uute liikmete liitumised

Uute liikmete liitumised on olulised ka põllumajanduse kontekstis. Põllumajandus kujutab endast üht raskemat valdkonda Venemaa, Ukraina, Valgevene jt oluliste põllumajandustootjate liitumisel. Enamasti on probleemiks soov siduda põllumajandustoodete tariifid ja toetused suhteliselt kõrgel tasemel. Venemaa soovib endale ka õigust maksta eksporditoetusi transpordikulude kompenseerimise vormis.

Venemaa soovitud seotav sisetoetuse tase nn kollases kastis moodustab umbes 10% tema põllumajandustoodangu koguväärtusest. Paljud teised liikmed sellega seni nõus pole olnud. Eesti on korduvalt rõhutanud ka WTO liikmelisusega vastuolus olevaid topelttolle ja probleeme SPS ja TBT valdkondades.

4.5. Vabakaubanduslepingud

2002. aastal peeti mitmeid kahepoolseid põllumajanduskaubanduse läbirääkimisi Kesk-Euroopa kandidaatriikidega (Poola, Ungari, Tšehhi) ning ka Türgiga, et liberaliseerida omavahelist kaubandusrežiimi. Tšehhi ja Ungariga kokku lepitud soodustingimused jõustusid samal aastal, Ungarisse eksportimisel laienes Eestile juustutoodete tariifikvoot, Tšehhi aga alandas mõningate toodete (jäätis, kange alkohol) tariifimäära ning andis mitmed tooted kvoodi piires Eestile tollimaksuvabaks. Poolaga peeti 2002. a läbirääkimisi kahel korral ning kokku lepitud soodustused hakkavad kehtima 2003. aastal.

Ka ELiga muutusid Eesti kaubandustingimused mõnevõrra soodsamaks.

Väga positiivseks võib lugeda ELi ekspordisubsiidiumite kaotamist. Samuti laiendati Eesti päritoluga toodetele senikehtinud soodustariifikoote (tabel 1).

Tabel 1. ELi eraldatud kvoodid ekspordiks Euroopa Liitu soodustariifiga

EKN kood	Kauba kirjeldus	Rakendatav tollitariif (% MFN)	Aastaks eraldatud kvoot t		
			alates 1.7.2002 kuni 30.6.2003	Iga-aastane suurenemine alates 1.7.2003	
01029005 01029021 01029029 01029041 01029049	Elusveised, eluskaaluga mitte üle 80 kg Elusveised, eluskaaluga üle 80 kg, kuid mitte üle 300 kg	20	178 000 loomaa 153 000 loomaa	0 0	(3)
ex 00290	Mullikad ja lehmad järgmistest tõugudest: hall, pruun, kollane, kirju Simmental ja Pinzgau	6 % ad valorem	7000 pead	0	(4)
0201; 0202 16025010	Veiseliha, värske, jahutatud või külmutatud Veiseliha tooted, kuumtöötlemata või segud kuumtööteldud ja -töötlemata lihast või subproduktidest	vaba	1100	350	
ex 0203	Kodusea liha, värske, jahutatud või külmutatud (v.a pehmed puusaliha tüüdid)	vaba	2000	375	(5) (11)
02061095 02062991	Veise paks vaheliha ja õhuke vaheliha, värske, jahutatud või külmutatud	vaba	100	30	
ex 0207	Kodulindude (nimetatud rubriigis 0105) liha ja subproduktid, värsked, jahutatud või külmutatud	vaba	1005	250	(10)
021019	Sealiha: muud jaotustükid soolatud, kuivatatud või suitsutatud	vaba	100	30	

0401	Piim ja rõõsk koor, kondenseerimata, magusaine lisanditeta	vaba	800	150	
04021019	Lõssipulber	vaba	14 000	0	
04022119	Täispiimapulber				
	Jogurt, aromatiseerimata, suhkru ja muude lisanditeta, rasvasisaldusega massist	vaba	800	240	
04031011	mitte üle 3%,				
04031013	üle 3%, kuid mitte üle 6%				
04031019	üle 6%				
04031031	Muud, rasvasisaldusega massist				
04031033	mitte üle 3%,				
04031039	üle 3%, kuid mitte üle 6%, üle 6%				
	Hapukoor rasvasisaldusega massist	vaba	1 120	210	
	üle 6%				
04039059	kuni 3%				
04039061	üle 3% kuni 6%				
04039063	üle 6%				
04039069					
04051011		vaba	4 800	900	
04051019					
040610	Värske juust (valmimata või valmimisajata), sh kohupiim	vaba	1 120	210	
040620	Muud juustud (riivitud juust või juustupulber, sulatatud juust, sinihallitusjuust, muud juustud)	vaba	4 000	1 200	
040630					
040640					
040690					
04070011	Kodulindude munad, inkubeerimiseks	vaba	600	180	
04070019					
04070030					
ex 0408	Kooreta linnunmunad ja munakollased, värsked, kuivatatud	vaba	205	40	(8)

	või muul viisil töödeldud				
07032000	Küüslauk	vaba	60	5	
07041000	Lillkapsas, spargelkapsas,	vaba	270	10	
07049010	valge ja punane peakapsas, värsked või jahutatud				
07070005	Kurgid, värsked või jahutatud	vaba	limiteerimata		(7)
07070090					
07091000	Kera-artiõokid, värsked või jahutatud	vaba	limiteerimata		(7)
07099070	Kabatõokid, värsked või jahutatud	vaba	limiteerimata		(7)
080810	Õunad, värsked	vaba	400	75	(7)
08082050	Pirnid, värsked (v.a pakkimata pirnid siidri valmistamiseks 1. aug – 31. det)	vaba	limiteerimata		(7)
08082005	Hapukirsid (Prunus cerasus), värsked	vaba	limiteerimata		(7)
08092095	Kirsid, värsked (v a hapukirsid)	vaba	limiteerimata		(7)
Ex	Ploomid, värsked, 1. juuli – 1. det	vaba	limiteerimata		(7)
08094005					
08101000	Maasikad, värsked	vaba	limiteerimata		(6)
081030	Mustad, valged ja punased sõstrad ja tikrid	vaba	130	30	(6)
08111011	Maasikad, külmutatud, suhkruisaldusega üle 13% massist	vaba	240	45	(6)
08111019	Maasikad, külmutatud, suhkruisaldusega mitte üle 13%	vaba	limiteerimata		(6)
08111090	Maasikad, külmutatud, muud	vaba	limiteerimata		(6)
08112011	Vaarikad, põldmarjad, mustad, valged või punased sõstrad, tikrid, mooruspuu marjad; külmutatud; suhkruisaldusega üle 13% massist	vaba	640	120	
08112019	Vaarikad, põldmarjad, mustad, valged või punased sõstrad, tikrid, mooruspuu marjad; külmutatud; suhkruisaldusega mitte üle 13% massist	vaba	limiteerimata		(6)
08112031	Vaarikad, muud, külmutatud	vaba	limiteerimata		(6)
08112039	Mustad sõstrad, muud, külmutatud	vaba	limiteerimata		(6)
08112051	Punased sõstrad, muud, külmutatud	vaba	limiteerimata		(6)
08112059	Põldmarjad ja mooruspuumarjad, muud, külmutatud	vaba	limiteerimata		(6)
08112090	Muud	vaba	limiteerimata		(6)
ex 1001	Nisu ja meslin, v.a EKN kood 1001 90 10	vaba	4 400	1 300	
1002	Rukis	vaba	1 500	500	

10030010	Oder, seemneks	vaba	6 500	2 000	
ex 10030090	Oder, v.a oder linnaste tootmiseks				
ex 10030090	Oder, linnaste tootmiseks	vaba	limiteerimata		
100400	Kaer	vaba	4 800	900	
1101	Püülijahu nisust või meslinist	vaba	2 000	600	
ex 1102	Püülijahu muust teraviljast (muust kui nisust ja meslinist) ja v.a EKN kood 1102 90 90	vaba	2 000	600	
ex 1103	Teraviljatangud, lihtjahu ja graanulid, v.a EKN koodid 1103 19 90 ja 1103 20 90	vaba	100	30	
110813	Kartulitärklis	vaba	100	30	
ex 160100 160241 160242 160249	Vorstid ja muud sarnased tooted lihast, verest, subproduktidest Muud tooted või konservid sealihast, verest või subproduktidest: tagaosadest ja nende jaotustükkidest, õlatükkidest ja nendejaotustükkidest, muust, sh segud	vaba	960	180	(9)
16023211 16023921	Muud tooted või konservid lihast, subproduktidest või verest kodulindudest rubriigist 0105: Kanad ja kuked liigist Gallus domesticus, kuumtöötlemata Muudest kodulindudest kui liigist Gallus domesticus	vaba	160	30	
22071000	Denatureerimata etüülalkohol, alkoholisisaldusega 80% mahust või rohkem	vaba	71	3	
2309	Valmistoidud loomadele, v.a EKN koodid: 2309 10 51, 2309 10 90, 2309 90 10, 2309 90 20 2309 90 31, 2309 90 41,	vaba	200	50	

- (3) Kvoot on avatud Eesti, Leedu ja Läti riikidele, kusjuures Eil on õigus oma seadusandluse piires arvestada oma turu vajaduste ja tasakaaluga.
- (4) Kvoot on avatud Tõehhi, Slovaki, Bulgaaria, Rumeenia, Ungari, Poola, Eesti, Läti ja Leedu riikidele.
- (5) Välja arvatud pehmed puusaliha tükid.
- (6) Nimetatud kaupadele rakendatakse ELi kinnitatud miinimumhindu.
- (7) Tariifi alandust rakendatakse ainult ad valorem osale tollimaksust.
- (8) Välja arvatud EKN koodid 0408 11 20, 0408 19 20, 0408 91 20 ja 0408 99 20 (100 kg vedelat muna = 25,7 kg kuivatatud muna).
- (9) Välja arvatud EKN koodid 1601 00 10, 1602 41 90, 1602 42 90, 1602 49 90.
- (10) Välja arvatud EKN koodid 0207 13 91, 0207 14 91, 0207 26 91, 0207 27 91, 0207 34 10, 0207 34 90, 0207 35 91, 0207 36 81, 0207 36 85, 0207 36 89.
- (11) Välja arvatud EKN koodid 0203 11 90, 0203 12 90, 0203 19 90, 0203 21 90, 0203 22 90, 0203 29 90.

Allikas: Official Journal of the European Communities L 170/15 of 27.06.2002.

1. veebruaril 2002 jõustus ka Euroopa Lepingu lisaprotokoll, millega kehtestati kala ja teatavate kalandustoodetega kauplemise kord, mille kohaselt kaotati kõik tollimaksud ja koguselised piirangud (100%-line turu avamine) kõigi Euroopa lepingu VI lisaga hõlmatud toodetele (tabel 2).

Tabel 2. Euroopa Liitu eksporditavad tooted, mille kohta ei kehti kaubanduspiiranguid

CN koodid	Taric alajaotus	Kirjeldus
0301 92 00		Elus, värsked/jahutatud või külmutatud angerjas (Anguilla liigist)
0302 66 00		
0303 76 00		
0302 50		Värsked, jahutatud või külmutatud tursk (Gadus morhua, Gadus ogac, Gadus macrocephalus) ja kala Boreogadus saida liigist
0302 69 35		
0303 60		
0303 79 41		
0302 50 10		Värsked või jahutatud tursk (Gadus morhua)
0302 69 19		Muu värsked, jahutatud või külmutatud kala
0303 79 19		
ex 0302 69 19	*10	Värsked või jahutatud ahven, haug ja koha
ex 0304 10 19	*20	Muu värsked, jahutatud või külmutatud mageveekala filee, v.a karpkalafilee

	*90	
ex 0304 20 19	*20	
	*30	
	*90	
0304 10 11 kuni 0304 10 38 0304 20		Värske, jahutatud või külmutatud kalafilee
ex 1604 13 90	*91	Töödeldud või konserveeritud kilu või spratid (Sprattus sprattus)
	*92	
ex 1604 19 94	*10	Töödeldud või konserveeritud heik (Merluccius liigist)
ex 1604 19 95	*10	Töödeldud või konserveeritud alaska pollak (Theragra chalcogramma)
1604 20 10		Töödeldud või konserveeritud lõhe
1604 20 70		Töödeldud või konserveeritud tuunikala, hüpikkala või muu kala perekonnast Euthynnus
1604 20 90		Muu töödeldud või konserveeritud kala

Lisaks sellele alandati senini sooduskvootide nimekirja mitte-kuuluvate kalade ja kalandustoodete (tabel 3) suhtes kehtivat tollitariifi 1/3 võrra.

Tabel 3. Alandatud tollitariifidega Euroopa Liitu eksporditavad tooted

CN-kood	Kauba kirjeldus
a) 0301	Eluskala
0302	Värske või jahutatud kala, v.a rubriiki 0304 kuuluv kalafilee ja muu kalaliha
0303	Külmutatud kala, v.a rubriiki 0304 kuuluv kalafilee ja muu kalaliha
0304	Kalafilee ja muu kalaliha (sh kalahakkliha), värske, jahutatud või külmutatud
b) 0305	Kuivatatud, soolatud või soolvees kala; külm- või kuumsuitsukala; inimtoiduks kõlblik kalajahu, -pulber ja -graanulid
c) 0306	Vähilaadsed, puhastatud või puhastamata, elusad, värsked, jahutatud, külmutatud, kuivatatud, soolatud või soolvees; vees või aurus keedetud vähilaadsed (puhastamata), sh jahutatud, külmutatud, kuivatatud, soolatud või soolvees; inimtoiduks kõlblik kalajahu, -pulber ja -graanulid
0307	Molluskid, puhastatud või puhastamata, elusad, värsked, jahutatud, külmutatud, kuivatatud, soolatud või soolvees; veeselgrootud (v.a vähilaadsed ja molluskid), elusad, värsked, jahutatud, külmutatud, kuivatatud, soolatud või soolvees; inimtoiduks kõlblik jahu, pulber ja graanulid muudest veeselgrootutest peale vähilaadsete
d)	Loomsed tooted, mujal nimetamata; gruppi 1 või 3 kuuluvad

	surnud, inimtoiduks kõlbmatud loomad:
0511 91 10	– muud:
0511 91 90	– – Kalast, vähilaadsetest, molluskitest ja muudest veeselgrootutest valmistatud tooted; gruppi 3 kuuluvad surnud loomad:
	– – – Kalajäätmed
	– – – Muu
e) 1604	Kalatooted ja -konservid; kalamarjast valmistatud kaaviar ja kaaviari asendajad
f) 1605	Vähilaadsetest, molluskitest ja muudest veeselgrootutest valmistatud tooted või konservid
g)	Pastatooted, sh keedetud või muul viisil toiduks valmistatud, täidisega (nt liha- või muu täidisega) või ilma, spagetid, makaronid, nuudlid, lasanje; gnocchi, raviolid, cannaroni; kuskuss, valmistoiduna või mitte:
1902 20	– Täidiseta pastatooted, keetmata või muul viisil valmistoiduks töötlemata:
	– Täidisega pastatooted, sh keedetud või muul viisil valmistoiduks töödeldud:
1902 20 10	- - mis sisaldavad rohkem kui 20% massist kala, vähilaadseid, molluskeid või muid veeselgrootuid
h)	Inimtoiduks kõlbmatu pulber, jahu või graanulid kala või vähilaadsete, molluskite või muude veeselgrootute lihast või rupsist; rasvakõrned:
2301 20 00	– Pulber, jahu ja graanulid kalast, vähilaadsetest, molluskitest või muudest veeselgrootutest

Üks aasta pärast käesoleva protokolliga jõustumist (1.02.2003) vähendavad mõlemad pooled eespool toodud tabelis olevate toodetele tollimakse veel kolmandiku võrra.